

Existují hranice racionalizace?

Volná reprodukce diskuse a shrnutí průběhu zasedání Iniciativní skupiny pro sociální vědu na základě duchovní vědy Rudolfa Steinera z 16.6.1979 v Ústavu Gottlieba Duttweilera (GDI), CH-8803 Rüslikon/ZH: „Nezaměstnanost a právo na práci - existují hranice racionalizace?“. Z: „Pracovní společenství pro užitou sociální ekonomii“, Russikon/ZH, č. 2/1979

Na jedné straně je jistě díky předcházejícím referátům a debatám zřejmé, že při postupující racionalizaci naší ekonomiky bude i nadále klesat množství dnes běžných pracovních míst. Na druhé straně je snad zrovna tak zřejmé, že člověk musí pro seberealizaci vynaložit vlastní aktivitu, kterou hledá v práci nasměrované do svého okolí, třebaže je práce dnes namnoze považována za pouhý prostředek k zajištění životních potřeb. (Do jaké míry je takové pojetí oprávněné a do jaké nikoli, bylo by třeba objasnit na některém z příštích zasedání.)

Budeme-li pro dnešek vycházet z toho, že současná racionalizační opatření v ekonomice vedou ke snižování počtu pracovních míst, a z toho, že pracoviště je pro člověka polem seberealizace, dospějeme zprvu k rozporu, který se zdá být nepřekonatelným. Vždyť lidé si zde sami berou možnost seberealizace.

Možná nás ale přivede dále otázka, zda racionalizace může ve všech nám známých sférách bytí, tj. v oblasti fyzické, oblasti živého, oblasti duševní a oblasti ducha, následovat pomocí stejných opatření a zda také vede ke stejným následkům.

Jak tedy vypadá racionalizace v oblasti organické? Dojde např. v zemědělství prostřednictvím dělby práce a specializace, prostřednictvím vývoje nových strojů a využitím nových pracovních metod ke zlepšení a úsporám práce? Jistě je tomu tak ve fyzické oblasti zemědělství při použití traktorů k orbě nebo žacích mlátiček ke sklizni obilnin. Přesto však nelze přehlédnout nepříznivé důsledky pro vlastní živou oblast. Živoucí půda je těžkými stroji nepříznivě utužována, mechanizovaná sklizeň obilnin podporuje zaplevel-

Existují hranice racionalizace?

ni, specializace na chov hospodářských zvířat bez ohledu na plochu zemědělské půdy pak znamená, že není k dispozici dostatek slámy a dost velká plocha půdy na to, aby produkovaná statková hnojiva mohla být kompostována a recirkulována. Přicházíme na to, že racionalizační opatření zemědělské technika nelze přinejmenším jen tak beze všeho včlenit do celkového chodu rolnického statku. Z toho vyplývá otázka, zda k racionalizaci tj. k rozumnému uspořádání v oblasti živého nedojde právě opakem dělby práce a specializace, tedy spoluprací a propojováním, jak je to např. zřejmé při předání odpadů z živočišné oblasti do oblasti rostlinné, kde slouží už jako hnojiva. Můžeme si přece vždy znova povšimnout, že podnik jen dobrého mechanizátora nebo jen dobrého pěstitele popř. chovatele nebývá nijak zvlášť dobrým zemědělským podnikem. Protože však se zemědělská technika, rostlinná produkce a chov zvířat vzájemně doplňují a každá z těchto dílčích oblastí je jen článkem celého podniku, vzejde rozumné uspořádání podniku, jeho skutečně racionální vedení v živé zemědělské oblasti především ze vzájemné spolupráce různých podnikových odvětví a z všestranného podnikového vedení. Přeneseme-li tuto úvahu na ostatní oblasti života, dojdeme i zde k poznatku, že všechno jednotlivé má smysl jen jako článek celku. V oblasti živého tak racionalizace spočívá v rozumném propojení článků jednoho celku.

Jak to však nyní vypadá s „racionalizací“ v duševní oblasti, např. v mezilidských vztazích? Dříve než se budeme moci této otázce věnovat blíže, musíme si uvědomit, že lidské duševní pohnutky jsou velmi roz

dílné. Zprvu se lidská duše jeví spíš jako obraz okolního, dělbu práce charakterizovaného světa, a je nejprve třeba vlastního řádu a duševní organizace, aby se např. jednotlivec nepocítoval jen jako konzument nebo jen jako producent a podle toho nejednal. Teprve dokáže-li člověk uvést svá rozličná duševní hnutí do přátelského poměru, utváří sám sebe v celek, tak jako zemědělec utváří z různých podnikových odvětví svůj statek. Podíváme-li se, co je v duševní oblasti tím nejneracionálnější, tím nejméně rozumným, pak jsou to pocity nepřátelství. Nejenže jsou celosvětově podnětem k hromadění obrovského zbrojního a ničivého potenciálu, ale činí též nesmyslnými každodenní život a práci. Největší úspěch „racionalizace“ v duševní oblasti nelze proto hledat ani v dělbě práce ani ve vzájemné spolupráci, nýbrž ve vytvoření přátelských poměrů.

Podíváme-li se nyní na „racionalizaci“ v oblasti ducha, velmi záhy si uvědomíme, že ta spočívá v osvojování si stále obsáhlejšího poznání, v proměně, metamorfóze pojmů. Ve vědecké oblasti tak může být díky jasnému myšlení například neuvěřitelně redukována spotřeba materiálu i času. „Racionalizace“ v duchovní oblasti, tj. použití rozumu na jeho vlastní činnost,

spočívá v syntéze stejnou měrou teoretických i praktických polarit, k čemuž se snažilo přispět svým malým dílem i naše zasedání.

Na závěr zde můžeme dospět k poznatku, že racionalizace, inkarnace rozumu, začíná vlastně vždy dobráním se rozsáhlejšího poznání, načež pokračuje vytvořením přátelských poměrů, které umožňují celostní utváření světa, aby tak individuální schopnosti lidí mohly získávat stále univerzálnější charakter. Tím můžeme dát na otázku hranic racionalizace následující odpověď. Lidstvo by se nemělo vyčerpávat racionalizací fyzické oblasti, nýbrž mělo by rozpracovat možnosti racionalizace v oblastech živého, duševní a duchovní. Pak nebude hrozit ani nebezpečí nezaměstnanosti, ani omezování seberealizace.

Michael Rist

Á

Á

Á

Á